

K r o n i k a

Odszukanie teki podhalańskiej Oskara Kolberga

W kronice XI rocz. „Wierchów” (1933) na str. 249 zamieściłem notatkę pt. „Rzekome teki Oskara Kolberga o Podhalu i Spiszu”. Obecnie prostuję tę informację, ponieważ cenną tekę odnaleziono.

Kolberg był sześć tygodni pod Tatrami i Pieninami w r. 1857 o czym sam pisał w warszawskim *Ruchu Muzycznym* (korespondencja z Wiednia, 1857, I, str. 203 — 206). Jego życiorysy podawały, że w spuściznie po nim pozostały wśród niewydanych tek materiały do etnografii Podhala, Nowotarszczyzny i Spisza (por. Hieronim Łopaciński w *Albumie biograficznym zasłużonych Polaków i Polek wieku XIX*, t. I, str. 480, Warszawa 1901; Adam Fischer w *Ziemi*, 1914, V, nr 8). Za tymi góralskimi materiałami na prośbę prof. Chybińskiego i moją rozpoczął poszukiwania ś. p. Seweryn Udziela, zmarły w 1937 r. dyrektor Muzeum Etnograficznego w Krakowie. Poszukiwania nie dały wyników, interesującej nas teki w zbiorach Komisji Etnograficznej Pol. Akademii Umiejętności nie znaleziono. Udziela zawiadomił nas o ujemnym wyniku i wyraził przypuszczenie, że ten dział spuścizny Kolbergowskiej bezpowrotnie zaginął, że jednak napewno istniał. Na podstawie tej informacji podałem wówczas wiadomość o rzekomo istniejących tekach.

Tymczasem do porządkowania papierów Komisji Etnograficznej zabrał się dr Tadeusz Seweryn — i tę tekę odszukał! Informuje o tym szczęśliwym znalezieniu Karol Hławiczka w artykule *Niewydane zbiory Oskara Kolberga* („Pion” 1936, nr 47). Hławiczka podaje przegląd całej spuścizny Kolberga, a co do teki: *Górale — Podhalanie Beskidowi*, mającej nr 11, wyraża słusznie zdziwienie, że leżała tak długo w zapomnieniu. Bo oka-

zuje się, że już w 1905 r. przygotowywał ją do druku Stanisław Zdziarski. Przygotowany przez niego manuskrypt czeka od co najmniej 30 lat na wydanie.

Juliusz Zborowski

Na marginesie programu badań etnograficznych na Ziemiach Odzyskanych

Odzyskane ziemie zachodnie, leżące między granicą z roku 1939 a Odrą i Nysą stanowią dla etnografów niesłychanie ciekawy i trudny problem do rozwiązania. Powstaje pytanie co, i jak należy badać na tych ziemiach, które na skutek działań ostatniej wojny uległy zupełnemu przeobrażeniu etnicznemu. Struktura kulturowa tych ziem składa się z kilku warstw, nie sięgając czasów prehistorycznych, już w czasach historycznych zalegały te ziemie plemiona słowiańskie, na które nasuwały się z biegiem czasu formacje saskie, turyńskie i frankońskie, jednakże ślady kultury słowiańskiej nie znikły całkowicie, stanowią raczej stare podłoże zachowane tu i ówdzie w pewnych formach kultury społecznej i duchowej a także materialnej.

Zmiany ludnościowe na tych ziemiach, jakie się dokonują w chwili obecnej spowodowały osobliwe dla etnografa zjawisko, ludność polska migrująca na północne ziemie przede wszystkim z północnego wschodu, a na południowe — z południowego wschodu niesie z sobą kulturę społeczną i duchową a niewątpliwie i elementy kultury materialnej sobie właściwe. Jakimi drogami kroczyć będzie synteza, jak wyglądać będzie krystalizacja stosunków etno-socjologicznych na tych obszarach, trudno przewidzieć.

Problem ten, tak ważny dla Polski, znalazł swój wyraz w wydanym przez Instytut Bałtycki komunikacie Działu Informacji Naukowej nr 12, w którym Bożena Stelmachowska omawia w artykule „Pomorze w programie badań etnograficznych” program przyszłych badań.

Autorka ujęła zagadnienie bardzo trafnie, przyszłe badania terenowe na tych ziemiach muszą dać odpowiedź jakie mieszczą się tam relikty dawnej kultury polskiej lub słowiańskiej, jakie

zarysowują się formy i kierunki dokonywującej się ewolucji etnicznej, oraz jakie są zadatki przyszłego rozwoju. Jeśli idzie o terytorialne wyznaczenie pewnych szlaków dla zamierzonych badań etnograficznych, wysuwa jako osobne całości: badania Prus Wschodnich z Ziemią Malborską, Warmią i Mazurami, w których zachowały się i są do dziś żywotne etniczne grupy polskie; badanie Pomorza zachodniego z Ziemią Lubuską po Odrę a nawet z jej przekroczeniem, po Łabę aż do Wezery z jednej, a wyspy Rugię, Uznam, Wołyń z drugiej strony, jako terenu zasięgu Słowian, Luciców, Wolinian, Obodrytów, Polabian oraz Łużyczan i wreszcie badania na Dolnym Śląsku, na którym znowu zwłaszcza w dawnym pasie granicznym znajdują się zjawiska rdzennie polskie, lub nawiązujące do Czechów i Słowaków.

Tym terenowym badaniom etnograficznym muszą towarzyszyć równoległe badania etnograficzno-historyczne na całym obszarze Polski, wiadomości bowiem o kulturze ludowej z ubiegłych wieków są dotąd skąpe, byłoby zaś rzeczą wielce niebezpieczną operowanie analogiami występującymi w przestrzeni niezbadawszy ich historycznego aspektu.

Ramowo tylko nakreślony plan olbrzymich badań etnograficznych których przeprowadzenia winny się podjąć przede wszystkim katedry etnografii, instytuty: Bałtycki, Ziem Zachodnich i Śląski oraz muzea regionalne i centralne, muszą obudzić żywy oddźwięk, następstwem czego mogłaby być zwołana konferencja dla przedyskutowania tych problemów oraz opracowania bardziej szczegółowych planów. Są to niezwykle ważne postulaty nie tylko etnografii polskiej, ale i obecnej chwili dziejowej.

Józef Gajek

Sprawozdanie z działalności Komisji Etnograficznej Instytutu Śląskiego w Bytomiu

W zrozumieniu doniosłych zadań, jakie ma do spełnienia nauka polska na Śląsku w zakresie etnografii, w grudniu 1945 r. (14.XII) została powołana do życia Komisja Etnograficzna Instytutu Śląskiego.

Zadaniem nowopowstałej Komisji Etnograficznej jest stworzenie na Śląsku stałego ośrodka pracy naukowej w zakresie etnografii, oraz pozyskanie do współpracy nad tymi zagadnieniami uczonych z innych środowisk Polski.

Plan prac określony na zebraniu przewiduje:

- I) stworzenie w Instytucie Śląskim pracowni etnograficznej,
- II) inwentaryzację etnograficznych zbiorów muzealnych, rycin, klisz fotograficznych i bibliotek etnograficznych,
- III) opracowanie bibliografii etnografii śląskiej,
- IV) opracowanie i wydanie zbiorowej pracy etnograficznej „Lud Śląski”,
- V) przygotowanie i przeprowadzenie latem w r. 1946 badań terenowych,
- VI) nawiązanie kontaktu i współpracy z ośrodkami uniwersyteckimi,
- VII) uruchomienie sieci korespondentów terenowych,
- VIII) reaktywowanie śląskiego oddziału Towarzystwa Ludoznawczego i Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego.

Pracami Komisji Etnograficznej kieruje przewodniczący mgr. Mieczysław Gładysz, wiceprzewodniczący mgr. Józef Ligęza, sekretarz mgr. Maria Suboczowa.

Zebrania Komisji Etnograficznej odbywają się raz w miesiącu. Przedmiotem ich są referaty i dyskusje poświęcone zagadnieniom etnografii i etnologii.

M. S.

Etnografia bułgarska po 1944 roku

Koniec wojny zastał etnografię bułgarską w stanie o wiele gorszym w porównaniu z jej stanem przedwojennym, mimo że Bułgaria nie brała udziału w samej wojnie, jak inne kraje słowiańskie. Wprawdzie personalnie nie było strat w tej dziedzinie nauki, ale też nie dokonano niczego pozytywnego, a przeciwnie zakres jej i znaczenie się skurczyły. Wydawnictwa: „Izwestija na Narodnija Etnografski Muzei” oraz „Bułgarski narod” przestały

wychodzić jeszcze w roku 1942 i nie wznowiono ich dotąd. Nowa era historyczna zastała etnografię bułgarską dosłownie w rozbiściu—samo muzeum etnograficzne zostało spalone podczas bombardowania w dniu 30 marca 1944. Zaczęło się ono organizować na nowo w styczniu 1945 r. pod kierownictwem Vakarelskiego Chr. Z inwentarza Muzeum Etnograficznego ocalały po pożarze: tylko $\frac{2}{3}$ eksponatów, a to przeważnie kostiumy i metalowe ozdoby kobiece. Ocalało również archiwum muzykologiczne (rękopisy i dyskoteka). Reszta zbiorów, tj. ok. 5000 eksponatów (całkowite kolekcje kilimów, rzeźb w drzewie, grawiury i sztampy, ceramika, naczynia miedziane, dwa domy ludowe, oręż turecki i kaukaski, chleby obrzędowe, tkactwo, obróbka drzewa, rolnictwo, pasterstwo, łowiectwo, rzemiosło itd.) uległo zupełnemu zniszczeniu. Pożar zniszczył nadto doszczętnie bibliotekę, laboratorium fotograficzne, archiwum folklorystyczne oraz umeblowanie.

Po pokonaniu — połowicznym zresztą — najpierwszych przeszkód, przede wszystkim lokalowych, Muzeum zdołało zorganizować:

- 1) Oddział odzieży i ozdoby—z 1 kustoszem i 1 asystentem,
- 2) „ kultyury materialnej — (bez odzieży i ozdób)
z 1 kustoszem i 1 asystentem,
- 3) „ folklorystyczny—z 1 kustoszem i 2 asystentami,
- 4) „ muzyki i tańca—z 1 kustoszem i 2 asystentami,
- 5) służba artystyczna — z 5 artystami-malarzami i 1 rzeźbiarzem,
- 6) służba dla architektury ludowej—z 1 architektem,
- 7) odpowiednia liczba technicznego i niższego personelu.

Ze względu na to, że żyjemy w czasach zaniku tradycyjnych zwyczajów ludu, Muzeum skierowało swoją działalność przeważnie na teren. Praca terenowa (zbieranie, opis, szkicowanie, rozsyłanie ankiet) jest dlatego choćby teraz szczególnie ważna, że Muzeum musi uzupełnić swoje braki.

Równolegle z Muzeum działa i Towarzystwo Ludoznawcze (Bułgarsko Narodouczno Drużestwo), które mieści się na razie w gmachu Muzeum. Skupia ono wszystkich—nielicznych zresztą—

specjalistów etnografów oraz miłośników tej dziedziny. Zadanie Towarzystwa polega na zorganizowaniu sieci korespondentów w całym kraju, których liczba dochodzi w tej chwili do 1800 osób. Są to przeważnie nauczyciele i profesorowie gimnazjum, którzy pod kierownictwem zarządu Towarzystwa oraz dyrekcji Muzeum zbierają materiał monograficzny i eksponaty. Te właśnie eksponaty mają wejść w skład inwentarza Muzeum. W ciągu 1½ roku zebrano w ten sposób 2200 eksponatów z zakresu kultury materialnej oraz zgromadzono materiał opisowy objętości 5000 stron rękopisu. Niezależnie od tego są gotowe do druku: XV tom „Izwiestija na Narodnija Etnografski Muzej”, II tom „Bułgarski narod”, 4 zeszyty większego tomu pt. „Odzież ludowa bułgarska”. Akcja wydawnicza walczy z dużymi trudnościami, mimo to jest nadzieja ostatecznego ich pokonania.

Liczbowo etnografia bułgarska przedstawia się na razie całkiem niedostatecznie. Oprócz piszącego, który zajęty jest przeważnie organizowaniem Muzeum Etnograficznego, jako jego dyrektor, oraz pełni funkcję prezesa Towarzystwa Ludoznawczego, na polu etnografii pracują: R. D. Kacarova — muzyka ludowa, M. Veleva (M. Todorowa-Veleva) — kroje ludowe, V. Venedykowa — kultura materialna, E. Lepavcowa — kroje ludowe. Reszta nadziei, to młodzi asystenci, angażujący się z entuzjazmem do pracy na polu etnografii i folkloru.

Studentom etnografii uniwersytet daje — tak jak i przedtem — tylko historyczno-etnograficzne wiadomości. Ostatnio jednak przyjmuje się jako seminaryjne prace materiały zebrane w terenie na podstawie instrukcji Chr. Vakarelskiego. Dzięki temu zakład uniwersytecki zebrał pokaźne już archiwum, które stanowi ładną podstawę do prac syntetyczno-porównawczych.

Etnografia bułgarska pragnie nawiązać ścisły i stały kontakt ogólny i personalny z etnografią słowiańską, szczególnie z polską. W Bułgarii jest dużo na polu etnografii do zrobienia, istnieje jeszcze żywy materiał i stosunki z polską etnografią mogą mieć dla naszych poczynań duże znaczenie.

Chr. Vakarelski

Polski Atlas Etnograficzny

XXI walne zebranie Towarzystwa Ludoznawczego, odbyte w Lublinie dnia 22 listopada 1945 roku poleciło Zarządowi zorganizować pracę badawczą i wydawniczą nad Polskim Atlase Etnograficznym, który ma być podstawą syntezy etnografii polskiej, tak jak jest nią dla etnografii francuskiej atlas Gillerona i dla etnografii niemieckiej „Atlas der deutschen Volkskunde“. W Polsce jedynym poważnym osiągnięciem tego rodzaju jest *Atlas Kultury Ludowej* opracowany przez prof. Kazimierza Moszyńskiego i J. Klimaszewską, wydany przez Komisję Etnograficzną Akademii Umiejętności w Krakowie, w roku 1936. Trzy zeszyty wymienionego atlasu obejmujące 22 karty, uwzględniają w szerokim zakresie zasięg zjawisk kultury duchowej oraz związane z nią materiały językowe. To niezwykle ważne osiągnięcie etnografii polskiej nie obejmuje jednak całokształtu zjawisk, nie opracowana jest kultura materialna i społeczna, a także niektóre dziedziny zjawisk kultury duchowej, to też inicjatywa Towarzystwa Ludoznawczego będzie jakgdyby przedłużeniem rozpoczętego dzieła.

Kartograficzne ujęcia zagadnień etnograficznych znaleźć można tylko w niektórych dziełach i opracowaniach polskich z ważniejszych na uwagę zasługują 21 mapek odnoszących się do zasięgu zjawisk kultury materialnej w dziele „Kultura ludowa Słowian” K. Moszyńskiego oraz dwie mapki tegoż autora w części II, odnoszące się do zjawisk kultury duchowej; obejmują one jednak teren daleko szerszy, mianowicie całą Słowiańszczyznę. Poza dorobkiem prof. Moszyńskiego zasługują na uwagę mapki: A. Bachmanna, mapa nazw uroczystości poźniwnej w Polsce, oparta na pracy J. S. Bystronia, a zamieszczona przez Adama Fischera w *Ludzie Polskim* (str. 145);

A. Bachmanna, mapa rozpowszechnienia pazdurów i śparogów w pracy tegoż autora *Dach w słowiańskim budownictwie ludowym* (Lwów 1929);

A. Bachmanna, mapa rozpowszechnienia materiałów używanych do pokrycia dachów, oraz mapa typów ustawiania krokwi;

Jana Falkowskiego, mapka zasięgu sochy dwupolicowej i łopatkowej, w pracy *Narzędzia rolnicze typu rylcowego*, (Lwów 1931), oraz

Leona Popiela 26 mapek w pracy *Stępa w Polsce* (Lwów 1937).

Do opracowań tych dodać należy pracę prof. Kazimierza Nitscha, *Z geografii wyrazów polskich*, Rocznik Sławistyczny 1918 T. VIII, gdyż praca ta przedstawia zasięgi nazw rozmaitych wytworów kultury ludowej. Oprócz tego istnieje cały szereg kartograficznych ujęć rozmaitych zagadnień etnograficznych, związanych z poszczególnymi grupami etnicznymi, ale ujmujących zagadnienie na zbyt wąskim obszarze. Ujęcia te stanowią doskonały gotowy już materiał dla przyszłego Atlasu Etnograficznego, musi być on jednak opracowany i rzutowany na cały obszar Polski i dlatego wymaga jeszcze rozszerzenia.

Z przeglądu kartograficznego dorobku etnografii polskiej wynika więc, że nie przedstawia się on dostatecznie zadawalająco, i wymaga poważnego wkładu pracy. O konieczności natychmiastowego podjęcia akcji świadczy stanowisko prof. K. Moszyńskiego, prezesa Towarzystwa Ludoznawczego, który nie tylko ustosunkował się przychylnie do tego przedsięwzięcia, ale oddał do dyspozycji swoje własne archiwum materiałów, gromadzone od lat z myślą o atlasie. Doświadczenia badawcze prof. K. Moszyńskiego oraz współpracownicy jego J. Klimaszewskiej staną się równie realnym wkładem w pracach nad atlasem, co i materiały.

Okres pracy przygotowawczej, to jest okres gromadzenia materiałów do atlasu pójść musi dwiema drogami, wyznaczenie zasięgu poszczególnych zjawisk oprzeć się musi na bogatej, choć nierównomiernej literaturze dotychczasowej, której dane dostarczą kilkudziesięciu punktów informacyjnych dla poszczególnych zagadnień, oraz na zebraniu ankiet z całego obszaru etnograficznego Polski. Korzystanie z publikowanych materiałów wymaga dużej ostrożności, gdyż nie wszystkie dane zasługują na wiarygodność i tu krytyka źródeł jest zagadnieniem niezwykle ważnym i pilnym.

Trzecią grupę materiałów stanowi archiwum Towarzystwa

Ludoznawczego, w którym znajduje się wiele niewyzyskanych dotychczas ankiet przeprowadzonych jeszcze za czasów Antoniego Kaliny, oraz kompletny słownik roślin, zwierząt i niektórych zjawisk zebrany pod redakcją prof. Adama Fischera. Wszystkie te dane są niewystarczające dla stworzenia atlasu, nie reprezentują bowiem dostatecznej ilości miejscowości, wykazują pewne luki, pochodzą z różnych czasów i nie obejmują całości kształtu materiału etnograficznego, pozwalają jednak zorientować się w zagadnieniach i dają zasięgi pewnych zjawisk.

Podstawowym źródłem materiałów dla atlasu będą odpowiedzi na ankietę przeprowadzone przez stałych członków korespondentów. Ankiety te szczegółowo opracowane, zostaną rozesłane jeszcze w tym roku przez redakcję atlasu. Pewne opóźnienie w pracy tej jest usprawiedliwione tym, że rozesłanie samych ankiet musi być poprzedzone zorganizowaniem członków korespondentów, przy czym postanowiono zwrócić się przede wszystkim do osób znanych z zainteresowań zagadnieniami ludoznawczymi, dawnych korespondentów i członków Towarzystwa. W akcji tej wezmą udział katedry etnografii, muzea regionalne i centralne, instytuty oraz szerokie rzesze nauczycielstwa, chodzi bowiem o zagadnienie pierwszorzędnej wagi. Rzecz zrozumiała, że udział w akcji ankietowej jest dobrowolny, dobrowolność bowiem jest warunkiem wartości odpowiedzi, jest selekcyjnym alembikiem wszystkich tych, którzy mają bodaj amatorskie zamiłowanie do kultury ludowej. Dotychczasowe wyniki zorganizowania takiej sieci doprowadziły do liczby 234 członków korespondentów z obszarów głównie wschodnich a mianowicie województwa lubelskiego, białostockiego i rzeszowskiego, w najbliższym czasie zostaną zorganizowane dla akcji atlasu tereny południowe, zachodnie i północne.

Osobne zagadnienie stanowi konstrukcja ankiet; wady i zalety akcji ankietowej są dostatecznie znane, to też byłoby bezcelowe rozpatrywanie tych zagadnień na tym miejscu, idzie o to, aby treść ankiety pozwoliła na trafne sformułowanie odpowiedzi. Ankietą obejmie obok opisu formy zjawiska i jego funkcji również materiał językowy, dlatego też stanowić będzie materiał dla językoznawców. Do pracy nad zredagowaniem ankiet zostaną za-

proszeni wszyscy polscy etnografowie, z uwzględnieniem ich specjalizacji. Opracowane przez nich projekty, po zrecenzowaniu przez osobną komisję zostaną ostatecznie rozesłane w teren. Zebrany następnie materiał ankietowy zostanie opracowany i porównany z literaturą, będzie to moment podwójnej kontroli, z jednej strony zostanie skontrolowana literatura etnograficzna, z drugiej ankietą, w wypadkach zaś wątpliwych należy się liczyć z koniecznością wysłania w teren wyszkolonych etnografów, dla całkowitego ustalenia zjawiska.

Układ całego atlasu będzie się trzymał tradycyjnego podziału monografij etnograficznych, gdyż gwarantuje to przejrzystość dzieła i planowość w pracy. Ma to jeszcze i tę dobrą stronę, że na pierwszy ogień pójdzie kultura materialna, która nie sprawi członkom korespondentom takich trudności, jak inne dziedziny. Konkretność realiów, konieczność jasnego i ścisłego wypowiedziania się będą dobrym przeszkoleniem dla szerokich rzesz współpracowników atlasu.

Jeśli idzie o stronę graficzną atlasu, to za najkorzystniejszy format należy uznać kontur w podziale 1:200.000. Cięcia należy wykonać wzdłuż południków 13 i 27 oraz wzdłuż równoleżników 44 i 55, a więc tak, jak na mapie Szaflarskiego: Polska i obszary przyległe. Tereny leżące za granicami państwa oraz Ziemie Odzyskane zostaną opracowane na podstawie literatury, ograniczenie do obszarów ściśle etnograficznych nie dałoby w wielu wypadkach żadnego obrazu, a wprowadzenie stanu obecnego wprowadziłoby niesłychany chaos. Pozostaje sprawa nadająca się do szerokiej dyskusji, czy i jak należy traktować materiał z ziem zachodnich, które weszły w stadium krystalizacji nowej struktury etnicznej. Zjawiska migracyjne związane z przesiedleniem ludności są niesłychanie ciekawe i uderzające. Rejestracja tych faktów na marginesie atlasu byłaby może rzeczą pożądaną, łączy się to zresztą z zagadnieniem przeprowadzenia badań tych ziem, zakrojonych na szeroką skalę a proponowanych przez Instytut Bałtycki (Dział Informacji Naukowej, № 12, Bożena Stelmachowska, Pomorze w programie badań etnograficznych).

Na zakończenie dodać muszę, że ogromny trud przygoto-

wania i przeprowadzenia prac nad atlasem etnograficznym, podjęty przez Towarzystwo Ludoznawcze oraz przez czołowych etnografów polskich wymagać będzie finansowego poparcia ze strony czynników państwowych, fundusze bowiem jakimi rozporządza Towarzystwo Ludoznawcze są o wiele za skromne do wykonania tak wielkiego dzieła, to też należy oczekiwać zainteresowania się ze strony urzędowych czynników polskich tak poważnym wydawnictwem, jakim zapowiada się Polski Atlas Etnograficzny.

Józef Gajek

Sprawozdania z Walnych Zebrań
Towarzystwa Ludoznawczego

XX Walne Zebranie T. L.

XX Walne Zgromadzenie Towarzystwa Ludoznawczego odbyło się we Lwowie, dnia 4.IV 1939, w pracowni Zakładu Etnologicznego Uniwersytetu Jana Kazimierza i miało przebieg następujący:

Po zagajeniu zebrania przez prezesa Towarzystwa, prof. dr Jana Czekanowskiego i po wysłuchaniu sprawozdania kasowego (doc. Falkowski), na wniosek dr Poratyńskiego udzieliło Walne Zebranie ustępującemu Zarządowi pełnego absolutorium.

Następnie przyjęło przez aklamację zgłoszoną przez F. Jednoroga listę członków nowego Zarządu i Komisji Rewizyjnej.

W skład nowego Zarządu weszli: prof. dr J. Czekanowski w charakterze prezesa, prof. dr Fr. Bujak i prof. dr L. Kozłowski jako wiceprezesa, prof. dr A. Fischer jako sekretarz, doc. J. Falkowski — skarbnik, mgr. W. Jagiełło — zastępca skarbnika.

Członkami Wydziału wybrani zostali: dr A. Bachmann, dr St. Badeni, prof. A. Chybiński, prof. P. Dąbkowski, prof. J. Janów, dr Z. Jakubowski, ks. dr F. Konieczny, prof. J. Kuryłowicz, ks. prof. B. Rosiński.

Do Komisji Rewizyjnej weszli: dr J. Poratyński, dr W. Rolny, W. Włodzimirski.

W skład Komitetu Redakcyjnego weszli: prof. A. Chybiński, prof. J. Czekanowski, doc. J. Falkowski, prof. A. Fischer, prof. E. Frankowski, prof. L. Kozłowski.

Zebranie zamknęła dyskusja na temat XXXVI tomu „Ludu” i proponowanych „Prac Etnograficznych”.

Przebieg XX Walnego Zebrania, nie umieszczony w „Księdze Protokółów” Towarzystwa, odtworzono na podstawie zachowanych odręcznych zapisek protokulanta oraz notatki w „Wiek Nowym” z dnia 7.IV 1939, którą reprodukuje:

„Towarzystwo Ludoznawcze we Lwowie na swym walnym zgromadzeniu, po udzieleniu absolutorium ustępującemu Zarządowi, wybrało nowy Zarząd w nast. składzie: prezes prof. J. Czekanowski, wiceprezesi: prof. Fr. Bujak i prof. L. Kozłowski, sekretarz: prof. A. Fischer, skarbnik: doc. J. Falkowski, zast. skarbnika: mgr W. Jagiełło, członkowie: dr A. Bachmann, dr St. Badeni, prof. A. Chybiński, prof. P. Dąbkowski, prof. J. Janów, dr Z. Jakubowski, ks. dr F. Konieczny, prof. J. Kuryłowicz, ks. prof. B. Rosiński.

XXI Walne Zebranie T. L.

XXI Walne Zebranie Towarzystwa Ludoznawczego odbyło się dnia 22 listopada 1945 roku w Zakładzie Antropologii i Socjologii K. U. L. w Lublinie.

Na zebraniu byli obecni członkowie: prof. Jan Czekanowski, Józef Gajek, Leon Halban, A. Jahn, Juliusz Kleiner, Stefan Kawyn, Tadeusz Milewski, Jan Mydlarski, Mieczysław Popławski, Czesław Strzeszewski, oraz o. E. Bułanda (T. J.), I. Badaszkówna, T. Delimat, W. Goliszewska, H. Hołdys, E. Konik, J. Koltun, J. Kubicki, M. Kwiatkowska, Z. Lorenowicz, ks. T. Milik, J. Pleśniarowicz, Z. Przybylska, T. Dzierżykraj-Rogalski, M. Bechzyc-Rudnicka, H. Syska, Z. Todys, M. Żywirska. L. Wojtasińska.

Przedmiotem obrad XXI walnego zebrania było wznowienie działalności Towarzystwa Ludoznawczego, ustalenie zakresu i metod pracy, omówienie środków finansowych oraz zatwierdzenie nowej siedziby, wybór nowego zarządu i uchwalenie pełnomocnictw w celu usprawnienia pracy.

Posiedzenie zagał prof. dr J. Czekanowski przemówieniem w którym przedstawił w krótkim zarysie dzieje Towarzystwa Ludoznawczego od momentu jego założenia do chwili obecnej. Prelegent podkreślił, że właśnie w roku 1944 upływa 50 lat istnienia Towarzystwa Ludoznawczego, przypomniał zasługi pierwszego prezesa Antoniego Kaliny, zobrazował trudy i poczynania założycieli Towarzystwa oraz ich chlubne osiągnięcia, wśród których osobne zasługi ma zmarły w czasie wojny sekretarz i redaktor prof. Adam Fischer. Profesor Czekanowski stwierdził, że jakkolwiek chwila dzisiejsza bardzo różni się od czasów założenia Towarzystwa, to jednak postawienie prac na przedwojennym poziomie wymagać będzie od członków Towarzystwa dużego zapału i wytężonego wysiłku. Konieczność wzmożenia energii potęguje jeszcze fakt utraty co najlepszych członków oraz szeregu uczonych polskich w czasie tak niedawno zakończonej wojny. W związku z tym odczytał prof. Czekanowski listę zabitych, zmarłych lub zaginionych członków Towarzystwa Ludoznawczego, która przedstawia się następująco:

prof. dr Maurycy Allerhand, 1943, obóz koncentracyjny, Jędrzej Cierniak, Palmiry, prof. dr Stanisław Głabiński, 1944, obóz koncentracyjny, doc. dr Stanisław Klimek, 1939, w walce pod Umiasowem, prof. dr Leon Kozłowski, prof. dr Franciszek Nowicki, rozstrzelany, dr Henryk Perls, 1943, obóz koncentracyjny, prof. dr Stanisław Poniatowski, 1945, obóz koncentracyjny, dr Stanisław Badeni, Kraków 1943, prof. dr Adam Fischer Lwów 1943, ks. dr Franciszek Konieczny, Lwów 1943, dr Andrzej Lubomirski, 1945, dr Jan Poratyński, Lwów 1941, Marian Wawrzeńcki. Pamięć ich uczcili zebrani przez powstanie.

Po przemówieniu prof. Czekanowskiego przeczytał prof. Józef Gajek sprawozdanie z XIX i XX walnego zebrania, po-czem przedstawił projekt planu pracy Towarzystwa Ludoznawczego na najbliższy okres. Prace Towarzystwa pójść muszą nadal w kierunku wytkniętym przez poprzednie lata, będą one polegać na dalszym wydawnictwie „Ludu”, którego ostatni tj. XXXVI tom został całkowicie w roku 1939 zniszczony. Nawiązując do słów prof. Czekanowskiego o przełomie, jaki się dokonał w redakcji

„Ludu” po pierwszej wojnie światowej w związku z nadaniem czasopismu ściśle etnograficznego charakteru, stwierdził, że dalszym rozwinięciem tej myśli będzie publikowanie „Prac i materiałów etnograficznych”, oraz przygotowanie i wydanie Polskiego Atlasu Etnograficznego.

Uzasadniając wybór Lublina na nową siedzibę Towarzystwa Ludoznawczego podkreślił, że skupienie specjalnej uwagi na Lubelszczyźnie, uważanej za ostro wyodrębniający się teren rubieży wschodniej zjawisk kulturowych, może korzystnie się odbić na badaniach i wynikach prac słowianoznawczych.

W zakończeniu przedstawił dotychczasowy przebieg prac Komitetu Reaktywującego, które poprzedziły zwołanie XXI walnego zebrania. Sprawozdanie swoje zamknął wnioskiem o udzielenie Komitetowi absolutorium. Wniosek ten został jednogłośnie przyjęty, poczym odczytano listę nowego zarządu, redakcji „Ludu” i Komisji Rewizyjnej. Po dokonaniu wyboru skład nowego Zarządu przedstawia się następująco:

Z A R Z A D

Prezes — prof. dr Kazimierz Moszyński, Kraków, V.-prezesi: prof. dr Jan Czekanowski, Lublin, prof. dr Leon Halban, Lublin, Sekretarz — prof. dr Józef Gajek, Lublin, Zast. sekr. — dr Roman Reinfuss, Kraków.

CZŁONKOWIE ZARZĄDU

Prof. dr J. St. Bystron, Warszawa, prof. dr K. Dobrowolski, Kraków, prof. dr E. Frankowski, Poznań, nac. J. N. Kłossowski, Lublin, dr J. Zołna-Manugiewicz, Warszawa, prof. dr J. Mydlarski, Lublin, doc. dr J. Obrębski, Łódź, doc. dr B. Stelmachowska, Toruń, dyr. J. Świeży, Lublin, prof. dr L. Węgrzynowicz, Kraków, mgr K. Zawistowicz, Łódź, dyr. dr J. Zborowski, Zakopane.

KOMITET REDAKCYJNY

Dr E. Bulanda, dr W. Dynowski, prof. dr J. Gajek, mgr. M. Gładysz, mgr. J. Klimaszewska, mgr. A. Kutrzebianka, dr R. Reinfuss, prof. dr T. Seweryn, dyr. T. Szeligowski, dr M. Znamierowska-Prüfferowa.

Dr M. Letki, Lublin, prof. dr A. Malicki, Lublin, dyr. mgr W. Ziółkowski, Lublin.

Następnie prof. Leon Halban postawił wniosek o udzielenie Zarządowi pełnomocnictw w sprawie ustalenia wysokości i płatności składek, w sprawach dotyczących majątku Towarzystwa, podejmowania przedsięwzięć wydawniczych i naukowych, ewentualnego angażowania płatnych pracowników, dokooptowania członków do Zarządu, gdyby tego zaszła potrzeba, oraz ustalenia przewodniczących Zarządów prowincjonalnych. Wnioski te należycie umotywowane przez prof. Halbana przyjęto jednomyślnie.

Prof. Halban w dalszym ciągu omówił szereg poprawek w Statucie T. L., które muszą być dokonane, Statut bowiem zatwierdzony jeszcze w roku 1894 reskryptem b. Namiestnictwa Galicyjskiego obowiązywał do r. 1939. Wobec zasadniczych zmian warunków, jakie zaszły od tego czasu zmiany w Statucie są koniecznością a realizacja ich będzie zarazem spełnieniem postulatów wysuniętych na XIX walnym zebraniu w roku 1934. Szczegółową propozycję zmian i przeróbek zatwierdzono jednomyślnie.

W wolnych wnioskach zabrał głos prof. Juliusz Kleiner proponując, aby walne zebranie złożyło podziękowanie tym wszystkim, którzy dołożyli starań nad wznowieniem działalności starego i zasłużonego Towarzystwa. Wniosek został przyjęty przez aklamację.

W dyskusji nad działalnością T. L. w najbliższym czasie ustalono, że zostaną podjęte prace wydawnicze a mianowicie:

- 1) zostanie wznowiona publikacja periodyku T. L. „Lud”, który będzie obejmował rozprawy z zakresu przede wszystkim etnografii i etnologii oraz nauk pokrewnych antropologii, prehistorii i językoznawstwa.
- 2) Zostaną wydane „Prace i materiały etnograficzne” obejmujące materiał etnograficzny z terenu całej Polski.
- 3) Projektuje się założenie Centralnego Archiwum Materiałów Etnograficznych w Lublinie, które w oparciu o an-

kietę — stworzy podstawy dla Atlasu Etnograficznego Polski.

4) Przygotowanie i wydanie „Etnograficznego Atlasu Polski”.

Ostatni punkt należy uważać za najbardziej istotną pracę w powojennych zamierzeniach T. L.

W dyskusji nad programem zabrali głos: prof. Czekanowski, Kleiner, Halban, Mydlarski, Stelmachowska. Ze szczególnym uznaniem przyjęto wniosek dyr. T. Szeligowskiego o konieczności wszczęcia badań nad melodyką ludową, która reprezentuje stary, rodzimy element w duchowej kulturze ludowej.

Na tym zamknięto XXI walne zebranie T. L.

Odpis z protokołu.

Statut Towarzystwa Ludoznawczego

I. Nazwa i siedziba.

§ 1.

„Towarzystwo Ludoznawcze” z siedzibą w Lublinie.

II. Cel i środki.

§ 2.

Celem Towarzystwa, obejmującego swoim działaniem cały obszar Rzeczypospolitej Polskiej, jest naukowe badanie ludu polskiego i sąsiednich, oraz rozpowszechnianie zebranych o nim wiadomości.

§ 3.

Środki do osiągnięcia tego celu są:

1. zgromadzenia, odczyty, wykłady i pogadanki;
2. zbieranie wszelkich wiadomości, dotyczących ludu;
3. rozpowszechnianie zebranych wiadomości w pismach i innych wydawnictwach, tudzież za pośrednictwem własnego organu i własnych wydawnictw;
4. wspieranie prac literackich, wydawnictw obrazowych, opisujących lub przedstawiających lud, oraz wszelkich innych na tym polu przedsięwzięć;
5. zakładanie księgozbiorów i muzeów;
6. ustanawianie delegatów do zbierania w danej okolicy potrzebnych wiadomości;

7. zawiązywanie w powiatach oddziałów Towarzystwa;
8. tworzenie sekcij naukowych w swym łonie.

III. Członkowie.

§ 4.

Towarzystwo składa się z członków: czynnych, założycieli, honorowych i korespondentów.

§ 5.

Członkami Towarzystwa mogą być osoby fizyczne, nieposzlakowanego charakteru—bez różnicy płci, oraz osoby prawne. Członkowie przyjmują zobowiązania statutem nałożone.

§ 6.

Każdy, zajmujący się ludoznawstwem, może być członkiem czynnym, jeżeli Zarząd przyjmie jego zgłoszenie.

§ 7.

Członkiem założycielem zostaje ten, kto na cele Towarzystwa złoży jednorazowo kwotę, której wysokość oznacza Walne Zgromadzenie.

§ 8.

Członków honorowych mianuje Walne Zgromadzenie na wniosek Zarządu z pośród osób, które położyły wybitne zasługi na polu ludoznawstwa.

§ 9.

Członków korespondentów mianuje Zarząd Towarzystwa.

a) Prawa członków.

§ 10.

Każdemu członkowi przysługuje prawo:

1. korzystania ze wszystkich urządzeń Towarzystwa;
2. brania udziału czynnego w Walnym Zgromadzeniu;
3. wyboru i wybieralności;
4. wprowadzania gości do lokalu;
5. podawania wniosków na piśmie Zarządowi;
6. otrzymywania organu Towarzystwa i innych wydawnictw po cenach niższych;

Członkowie korespondenci korzystają z praw wymienionych pod 1 i 5.

Członkowie założyciele korzystają z wszelkich praw członków czynnych.

Członkowie honorowi korzystają z wszelkich praw członków czynnych.

b) *Obowiązki członków.*

§ 11.

Każdy członek obowiązany jest do popierania celów Towarzystwa, tudzież do przestrzegania postanowień tego statutu.

§ 12.

Członkowie czynni uiszczają roczną wkładkę w wysokości oznaczonej przez Walne Zgromadzenie.

Zarząd ma prawo obniżania wkładek rocznych.

Członkowie założyciele, honorowi i korespondenci nie są zobowiązani do wnoszenia wkładek.

c) *Wystąpienie i wykluczenie członków.*

§ 13.

Członek, który ma zamiar wystąpić z Towarzystwa, winien pisemnie zawiadomić Zarząd najpóźniej na miesiąc przed końcem roku kalendarzowego.

Występujący jest jednak obowiązany do uiszczenia całorocznej wkładki.

§ 14.

Członkowie którzy zalegają z całoroczną wkładką, mogą być uznani za występujących z Towarzystwa; winni są jednak uiszczyć zaległe wkładki roczne aż do dnia, w którym Zarząd uzna ich za występujących.

§ 15.

Wykroczenie plamiące dobre imię członka, lub działanie tegoż na szkodę Towarzystwa, wystarcza do wykluczenia go z Towarzystwa.

§ 16.

O wykluczeniu rozstrzyga Zarząd; wolno jednak wykluczonemu odwołać się do Walnego Zgromadzenia.

Aż do czasu uchwały Walnego Zgromadzenia prawa członka wykluczonego zostają w zawieszeniu.

IV. Majątek.

§ 17.

Majątek Towarzystwa powstaje:

1. z wkładek członków założycieli;
2. z wpisowego;
3. z rocznych wkładek członków czynnych,
4. z rozsprzedaży wydawnictw;
5. z dochodu z odczytów i innych przedsiębiorstw Towarzystwa;
6. z darów i zapisów;
7. z dochodów nadzwyczajnych.

§ 18.

Dochody i fundusze mogą być zużywane tylko na statucie przewidziane cele i administrację Towarzystwa.

V. Władza.

§ 19.

Sprawami Towarzystwa zawiaduje Walne Zgromadzenie i Zarząd.

a) *Walne Zgromadzenie.*

§ 20.

Walne Zgromadzenia są: zwyczajne i nadzwyczajne; zwołuje je Zarząd.

Zwyczajne odbywa się raz w roku, mianowicie w styczniu—nadzwyczajne zaś, jeżeli tego zażąda przynajmniej 1/3 członków Towarzystwa, lub Zarząd uzna potrzebę.

§ 21.

Zarząd zawiadamia członków pisemnie o Walnym Zgromadzeniu i ogłasza je co najmniej w dwu dziennikach, przynajmniej na 8 dni naprzód.

§ 22.

Walnemu Zgromadzeniu przewodniczy prezes, lub jego zastępca.

§ 23.

Do zakresu działania Walnego Zgromadzenia należy:

1. wybór prezesa, dwóch zastępców prezesa i członków Zarządu, oraz komisji kontrolującej, złożonej z 3 człon-

- ków, a mającej po zbadaniu ksiąg kasowych Towarzystwa przedkładać odpowiednie wnioski na dorocznym Walnym Zgromadzeniu;
2. mianowanie członków honorowych na wniosek Zarządu;
 3. załatwienie rocznego sprawozdania z czynności Zarządu, oraz uchwalenie budżetu na rok następny;
 4. załatwienie wniosków Zarządu, komisji kontrolującej i członków, o ile te ostatnie przynajmniej 7 dni przedtem podano Zarządowi na piśmie, lub jeżeli Walne Zgromadzenie uchwali nagłość;
 5. zmiana statutu;
 6. załatwienie zażaleń członków na Zarząd;
 7. rozwiązywanie Towarzystwa.

§ 24.

Do prawomocności uchwał Walnego Zgromadzenia jest potrzebna obecność przynajmniej 10% członków Towarzystwa, do uchwały jednak rozwiązania Towarzystwa 2/3 wszystkich członków.

Jeżeli na pierwszym Walnym Zgromadzeniu nie zbierze się potrzebna ilość członków, Zarząd zwoła najdalej w ciągu 15 dni ponownie Walne Zgromadzenie, którego uchwały będą prawomocne bez względu na ilość obecnych członków.

§ 25.

Uchwały na Walnym Zgromadzeniu zapadają zwykłą większością głosów z wyjątkiem uchwał co do zmian statutu, do których prawomocności jest potrzebna większość 2/3 obecnych członków.

W razie równości głosów rozstrzyga przewodniczący.

b) Zarząd.

§ 26.

Zarząd składa się z prezesa, z 2 zastępców prezesa i najwyżej 12-tu członków Zarządu, którzy wybierają ze swego grona pierwszego i drugiego sekretarza, skarbnika, redaktora „Ludu” i w miarę potrzeby innych.

§ 27.

Walne Zgromadzenie wybiera z pomiędzy członków czynnych prezesa i 2 zastępców, prezesa na rok jeden, zaś członków Zarządu na lat trzy.

Co roku ustępuje 1/3 członków Zarządu. W pierwszym roku po obecnym wznowieniu działalności Towarzystwa, członków ustępujących oznacza się przez losowanie. Podobnie los rozstrzyga w roku drugim, co do pozostałych członków. W dalszych latach ustępują co roku ci członkowie Zarządu, którzy już trzy lata w Zarządzie zasiadali. Oprócz wyboru ustępujących z turnusu członków Zarządu, Walne Zgromadzenie wybiera nowych w miejsce tych, których mandaty z jakiegokolwiek powodu wygasły poza turnusem. Jeżeli miejsce członka Zarządu zostanie pomiędzy jednym a drugim Walnym Zgromadzeniem opróżnione, Zarząd może w jego miejsce dokooptować nowego. Kooptacja musi być przedstawiona najbliższemu Walnemu Zgromadzeniu do zatwierdzenia.

Oprócz wyboru ustępujących z turnusu 4 członków Zarządu, Walne Zgromadzenie przedsięwzięje co roku wybór uzupełniający tych członków, którzy w inny sposób z Zarządu występują.

§ 28.

Posiedzenia Zarządu odbywają się przynajmniej raz w miesiącu.

§ 29.

Do zakresu działania Zarządu należy:

1. wykonywanie uchwał Walnego Zgromadzenia;
2. załatwianie bieżących spraw Towarzystwa;
3. przyjmowanie i wykluczanie członków; oraz wnioski w sprawie mianowania członków honorowych;
4. przyjmowanie darów i zapisów, Towarzystwu poczynionych;
5. postanowienia w sprawie umieszczania kapitałów;
6. zawieranie kontraktów i innych umów Towarzystwa;
7. układanie regulaminów i instrukcji;
8. przygotowywanie sprawozdań i wniosków dla Walnego Zgromadzenia;
9. mianowanie członków korespondentów;
10. mianowanie przewodniczących sekcji naukowych;
11. mianowanie delegatów do czynności przez Zarząd im wskazanych, a objętych niniejszym statutem;

12. obniżanie wkładek rocznych niektórym członkom, a nawet uwalnianie ich od płacenia tychże;
13. zawiązywanie oddziałów Towarzystwa;
14. wszelkie zarządzenia potrzebne do osiągnięcia celów Towarzystwa;
15. przyjmuje i zwalnia płatnych pracowników Towarzystwa, określa ich obowiązki i pobory.

§ 30.

Do ważności uchwał Zarządu potrzebna jest obecność 3-ch członków i prezesa, lub jego zastępcy.

§ 31.

Uchwały Zarządu zapadają bezwzględną większością głosów. Przewodniczący obradom rozstrzyga w razie równości głosów.

Prawa i obowiązki Prezesa.

§ 32.

Prezes reprezentuje Towarzystwo na zewnątrz.

Dokumenty, zawierające prawne zobowiązania Towarzystwa, podpisuje prezes, jeden członek Zarządu i sekretarz; inne pisma, z Towarzystwa wychodzące, prezes i sekretarz.

§ 33.

Prezes czuwa nad wykonaniem statutu i regulaminu, oraz przewodniczy wszystkim zebraniom Towarzystwa.

§ 34.

W razie przeszkody lub nieobecności prezesa, zastępuje go we wszystkich czynnościach zastępca prezesa.

VI. Spory.

§ 35.

Spory między członkami, wynikające ze stosunków Towarzystwa, rozstrzyga w drodze polubownej bez dalszego odwołania Zarząd, spory zaś między członkami a Zarządem — Walne Zgromadzenie.

Od orzeczenia Zarządu, względnie Walnego Zgromadzenia, nie ma odwołania. Spory pomiędzy Towarzystwem, a osobami, do Towarzystwa nie należącymi wynikłe, należą do sądów cywilnych.

§ 36.

W razie rozwiązania Towarzystwa, majątek jego przechodzi, o ile ostatnie Walne Zgromadzenie inaczej nie postanowi, na własność Komisji Antropologicznej, ustanowionej przy P. A. U. w Krakowie.

Na mocy decyzji Wojewody Lubelskiego z dnia 15 stycznia 1946 r. L. S. P. II/2321/45, wydanej na podstawie art. 21 prawa o Stowarzyszeniach z dnia 27.X 1932 r. (Dz. U. R. P., № 94, poz. 808) wpisano do rejestru Stowarzyszeń i Związków Urzędu Wojewódzkiego Lubelskiego № 21 Stowarzyszenie pn. „Towarzystwo Ludoznawcze w Lublinie”. Lublin dnia 15 stycznia 1946. Pieczęć okrągła: godło państwowe, Urząd Wojewódzki Lubelski. Za wojewodę: Naczelnik Wydziału Społeczno-Politycznego St. Wojtowicz.

Odpis niniejszy Statutu i treść decyzji Wojewody Lubelskiego są zgodne z oryginałem, który znajduje się w aktach Towarzystwa.